

Savonkylä

Vanha savolainen kyläyhteisö vuosisadan vaihteessa

»Savonkylä kuului Kauppis-Heikin 'Patahurjain valtakuntaan'. Matka tähän taipaleitten takaiseen ydinkylään on jo mainitsemista ansaitseva: Kuopiosta höyrytettiin laivalla Kehvon laituriiin, siitä patikoitiin jalan seuraavan järven Ison Petäisen rantaan. Ison Petäisen perästä tuli Pieni Petäinen, sitten niittyjen läpi luikerteleva Vääräjoki vei Pitkäänjärveen, mistä salmi vei Pyöreänjärveen, mistä vihdoin päästiin nousemaan Savonkylään.»

Näin kuvailee akateemikko Onni Okkonen matkaa Savonkylään kirjoittamassaan Juho Rissasen elämäkertateoksessa.

Savonkylä kuului aikoinaan Kuopion maalaiskuntaan. Se on merkitty verokirjoihin v. 1549, 1561 ja 1664 Koivusavona, Koivujärven maana ja Koivusaarena. Kylän vanhat asukkaat käyttivät yksinomaan nimeä Savonkylä. Nykyisin kylä kuuluu Siilinjärven pitäjään ja sen virallisena nimenä on Koivusaari, vaikka saarta ei ole kylässä minkäänlaista.

Savonkylään kuuluvat myös edellä mainittujen Pienen Petäisen, Vääräojan ja Pitkäjärven eli Rajahonkasen rannat sekä Kumpusenjärvi, Lapinmäki, Aanokkila ym. Sen rajoilla on Pulasteenjoki, Räimäjärvi, Loukunsuo, Vehkasuo, Raatosuo, Venälänsuo ja Pojarinrinne, joiden nimet viitannevat venäläissotien aikoihin. Pitkäjärven rantamaiseman muodostavat Neulaniemi, Koukkuniemi, Patukanmäki ja Leppäkaarre. Itse järvi on korkearantainen ja syvä; syvin kohta peräti 30 metriä. Pituutta sillä on 4 km, leveyttä vain 300 metriä, joten se muistuttaa suuren joen suvantopaikkaa ja onkin hiljalleen virtainen. Pyöreän- eli Lyhyenjärveen, kuten nykyisin sanotaan, pistävät Salolanniemi ja Pyöreänniemi. Savonkylä sijaitsee Pitkänjärven ja Lyhyenjärven ympärillä. Pohjoisesta, tarkemmin sanoen koillispuolelta, kylään tultaessa on erottava Kuopion—Maaningan vanhasta maantiestä ja nouseva ylös loivaa hiekkaharjun rinnettä »joku» (= yksi) kilometri. Harjulle päästyä on heti ruvettava laskeutumaan kiemurtelevaa tietä alaspäin taas kilometrin verran. Tie sivuaa syvää kartiomaista kuilua, jota kansa sanoo rokkapadaksi. Siitä painutaan yhä alaspäin laajalle Vehkasuolle. Suon yli päästiin ennen puolisen kilometriä pitkää kapulasiltaa eli pitkospuita myöten selkähevosella. Muuta yhteyttä maantielle ei Savonkylästä ollut miltään puolelta, kuten vanhat ovat kertoneet. Ajokuntoinen kylätie saatiin aikaan vasta vähän yli 30 vuotta sitten. Talvisotaan saakka kuljettiin Pielavedeltä ja Maaningalta Kuopioon viitoitettua viehkatietä Lyhyen- ja Pitkänjärven yli Kehvolle ja Kallavedelle. Se oli talvella savonkyläläisten ainoa yhdistie kaupunkiin ja muuhun maailmaan. Kesäisin kuljettiin Okkosen kuvaamaa vesitietä veneillä, jotka vedettiin Kehvolla Ryteikön rannasta kannaksen poikki kapulatietä myöten. Tätä tietä käytiin kirkossa ja hautausmaallakin, jotka olivat Kuopiossa. Matkaa oli yli 20 km. Nykyisin on rakennettu uusia maanteitä, joita myöten matka Savonkylästä Kuopioon on 35 km, ja yhteyttä välittää linja-auto kuusi kertaa päivässä.

Savonkylää ovat ympäröineet valtavat metsät. Vielä nytkin on kylän ympärillä muutamien kilometrien levyinen metsävyöhyke. Metsien kätköissä parin sadan

hehtaarin laajuinen kumpuileva peltoaukeama on suojaisten ja turvallisen näköin. Tämän vuosisadan alussa erämaan keskellä sijaitseva Savonkylä on ollut vaikuttava nähtävyys. Kahden syvän kirkasvetisen järven rantamilla kohosi hyvien peltojen ympäröimänä viisi suurta taloa lukuisine aittoineen, saunoineen, riihineen ja tuulimyllyineen. Kaikki naapurit näkivät toisensa, mutta olivat kuitenkin kuulomatkan ulkopuolella. Jokaisella oli oma rantansa, omat mökkiläisensä ja oma saunansa. Kylän liepeillä oli torppia ja muonamiesten asumuksia.

Suurten talojen nimet olivat Heikkilä, Taskila, Mattila, Salola ja Antikkala. Näistä suurtaloista ovat jäljellä enää Heikkilä ja Mattila. Toiset ovat hävinneet. Antikkala jaettiin kolmeen osaan niin tunnollisesti, että pystyssä oleva rakennus sahattiin kolmeksi kappaleeksi ennen huoneiden purkamista. Jäljellä ovat enää vain aitta, kellari ja siivetön tuulimylly. Salola ja siihen kuulunut Rökkilä liitettiin ajat päivät sitten Mattilaan. Salolan päärakennus paloi, Rökkilän purettiin muutamia vuosia sitten. Purkajat löysivät seinänraosta venäläisen kuparirahan v:ltä 1788. Rökkilän mäellä on jäljellä kaksikerroksinen nelihuoneinen aitta, jonka oven kamanassa on vuosiluku 1770 (1790?). — Taskilan maat on viimeisen omistajan kuoleman jälkeen jaettu kahtia ja rakennukset purettu. Heikkilän ja Mattilan maat on viime sotien jälkeinen pika-asutus pirstonut; niistä tehtiin kaksitoista maanviljely- ja neljä asuntotilaa, mutta pääosat ovat vielä yhtenäisinä viljelminä.

Parhaiten on säilynyt ennallaan Heikkilä eli Hönttälä, jota kansa nykyisin sanoo Höntäksi. Tila on ollut saman suvun hallussa noin 300 vuotta.

Höntän rakennuksissa on säilynyt Savonkylän vanha rakennustapa. Asuinrakennuksessa on umpinainen lasi-ikkunainen kuisti, porstua ja sen perällä pari porstuanpohjan kamaria. Porstuasta vasemmalle oli suuri savupirtti, josta noin 80 vuotta sitten tehtiin useita uloslämpiviä huoneita. Savutuvan seinähirret ovat niin paksut, että hyvän oven korkeudeksi on riittänyt viisi hirttä poikkipäin. Eteisen viereen oikealle puolelle rakennettiin uusi pirtti, 10 × 10 m:n suuruinen tupa. Sen ja eteisen väliin tehtiin kaksinkertainen hirsiseinä. Puusta ei ollut puutetta Savonkylässä. Siitä on näytteenä vieläkin käytössä oleva Höntän tuvan penkki: kirveellä veistetty, runsaasti 6 metriä pitkä, päästä päähän noin 50 cm:n levyinen, 5—7 cm paksu honkalankku.

Sekä Hönttälässä että Mattilan vanhassa asuinrakennuksessa oli tuvassa leipäuuni, jonka arinalle mahtui kerrallaan paistumaan 40 suurta leipää. Uuninsuun edessä oli »lios», jossa hiilet säilytettiin hehkuvina tuhkan alla yli yön. Höntän pihapiirissä on vielä useita vanhoja aittoja ja vähän edempänä hyvin vanha luhti, jota käytetään latona. Hönttään ja Mattilaan kuului myös ns. vieraspuoli eli pihanpäätupa, jossa oli kolme neljä huonetta kävijöitä varten. Ne on jo purettu pois.

Savonkylän kaikkien suurten talojen asukkaat olivat keskenään sukua, jopa niin läheistä, että eivät kelvannet toistensa todistajiksi asiapapereihin eivätkä käräjille, vaan todistajat oli haettava kauempaa. Jokaisessa talossa oli joko isännän tai emännän, joskus molempien, sukunimi Savolainen. Olikin tapana sanoa: »Immeiset naip' immeisii, Savolaiset toisiaan.»

Savonkylän vanhoilta kanta-asukailta, 85-vuotiaalta Hilda Taskiselta, 82-vuotiaalta Maria Karppiselta sekä Höntän emännältä Maria Loviisalta ja hänen tyttäreltään Selma Hämäläiseltä, nykyiseltä Höntän vanhalta emännältä, olen saanut tiedot tähän kirjoitelmaan. Paljon ovat kertoneet myös Villiina ja Ierikka Muona, Kirsti Antikainen, Liisa Kröger, Enni Ollikainen, Armas ja Annikki Muona sekä useat muut samaan Savolaisten sukuun kuuluvat savonkyläläiset.

Savonkylä on tullut tunnetuksi kirjallisuudessa, tieteellisessä tutkimuksessa ja taiteessa. Kolme merkittävää miestä, nimittäin Aukusti Juhana Mela, Kauppi-

Heikki ja Juho Rissanen, on kukin omalla tavallaan kerännyt ja tallentanut kylän luonnon erikoisuudet ja ihmistyytit jälkimaailmalle. Mela asui naapurikylässä Räimän Ylölässä, mutta oli ystävänsä Höntän Pekka Savolaisen luona usein nähty vieras. Hän tutki tarkoin kylän harvinaisen kasviston. Kauppias-Heikki oli opettajana Kehvon Pulloniemessä, jossa hän tutustui myös savonkyläläisiin. Hän oli mm. Höntän tyttären Selman häissä ja piti puheen morsiusparille. Juho Rissanen on kuitenkin Savonkylän varsinainen kuvaaja. Hän on siveltimellään loihittanut ainaiseen eloon yksinäisen salokylän naiset ja miehet.

Juho Rissanen lähetti Savonkylään kuopiolainen kauppias Pöyhönen, jonka puodissa kyläläiset kävivät kaupunkimatoillaan. Ensimmäisen kesän Rissanen asui Höntällä, jonne hän tuli vuonna 1897. Nykyinen Höntän vanha emäntä Selma Hämäläinen, joka silloin oli 16-vuotias, muistaa Rissanen hyvin. Hän joutui Rissanen malliksi vasten tahtoaan ja kertoi, miten hän juoksi ulos piiloon, kun ei tahtonut itseään kuvattavan. »Tukkakin hampsottaa kampaamatta, kun olin niin vastahakoinen. Mutta sellaisesta ei taiteilija välittänyt mitään.» Selma Hämäläisen kuvasta, jonka nimi on »Tytö», tuli kuitenkin yksi Rissanen parhaimmista töistä, vaikka tytön profiili ei olekaan niin hieno kuin emännän, jonka nenä on suurempi ja korkeampi kuin »Tytön».

Taskilan tytär Hilda kertoi olleensa pari vuotta myöhemmin enonsa Höntän Pekan kanssa Kuopion markkinoilla. He tapasivat Rissanen Pöyhösen puodissa. Rissanen kysyi, saisiko hän tulla Taskilaan maalaamaan. »Minä vastasin oikeella meijän kielellä, jotta tulukee vuan.» Mutta äitipä ei ottanutkaan Rissasta vastaan, ja silloin tämä joutui Antikkalaan.

Antikkalan pirtissä Rissanen maalasi »Kupparin» ja »Povarin». Varsinkin »Povarin» henkilöistä on Savonkylässä säilynyt paljon muistitietoa. Kaikki kertojani ovat tunteneet heidät, ja heidän lapsiaankin on vielä elossa. Povarina oli Haran Maija eli Maria Hara, joka miehensä kanssa asui kylän laidassa Parkkilan taloa ja leskeksi jäätyään Höntän mökissä. »Maija oli pieni, sievä nainen, hyvin ketterä ja miellyttävä ihminen», kertoi Höntän emäntä. »Maija osasi myös parantaa loihduilla eläimiä. Hänet haettiin aina avuksi, kun lehmä sairastui. Kukaan ei saanut mennä navettaan, kun Maija oli loihittamassa.» Siitä johtuu, että kukaan ei osaa kertoa, millaisia hänen taikakeinonsa olivat. »Toisinaan ne auttoivat, mutta miten milloinkin.» Maijan jälkeläisistä sanotaan tulleen lääkäreitä. — Kylässä oli toinenkin povari, Sohvi Väänätär, joka myös osasi parantaa eläimiä, kertoa kaskuja ja tarinoita.

Tytö, jolle Maija povaa kädestä, on Antikkalan Anni. Hän joutui sitten emännäksi Muonan taloon Lyhyenjärven rannalle. Hänen lapsensa pitävät vieläkin taloa. Povarin takana oikealla on Annin sisar Akusta Antikainen ja hänen vieressään Heta Hiltunen eli Hillutar, jotka käsillään osoittelevat Annia. Toiset naiset ovat Sohvi Taskinen ja meijerska Alberta Stuur (Stoor?). Pieni poika on »vuan Antikkalan elättipoeka».

»Povari» on Rissanen pääteoksia. Onni Okkonen sanoo sen olevan »suomalaisen laatukuvauksen monumentaalisimpia, ellei monumentaalisin, tuote; sillä on maalaustaiteessamme tavallaan sama asema kuin eräillä Aleksis Kiven 'Seitsemän veljeksien' kohtauksilla kirjallisuudessa».

Antikkalasta Rissanen teki retkiä ympäristöön, varsinkin seuraamaan miilunpolttoja Parkkilan Kangaslammille, joka on kylän takamaalla. Tällöin hän aina poikkesi Taskilaan, ja vihdoinkin emäntä suostui antamaan hänelle asunnon ja otti ruokavieraaksi. Taskilassa Rissanen asui joulukuun puolivälistä 1899 elokuuhun 1900. Rissanen oleskelua näissä Savonkylän suurissa taloissa, »maalari-paratiisissa», Okkonen

on kuvannut seuraavin sanoin: »Jos ei maalauksista ollut suuria palkkioita luvassa, ei kortteerikaan paljoa maksanut: sai maalaissalin asunnokseen, ruoan, lämpimän, jokapäiväisen saunan ja kaiken savolaisen sananrieskan — 30 markalla kuukaudessa. Mieltä piti yllä ytimekäs ja hupaisa rahvas; — —.»

Taskilassa syntyivät maalaukset »Rautakaula», »Ruumiinpesijä», »Nuotanveto» ja »Savolaisia avannolla onkijoita». Hilda Taskinen muistaa, että kyläläiset eivät mielellään ruvenneet malliksi. Ruumiinpesijäksi oli lupautunut Maria Kettunen, jonka mies Iivo Kettunen oli hukkunut Lyhyenjärveen, mutta Maria ei jaksanutkaan olla mallina, vaan lähti kesken pois eikä tullut enää. »Rautakaula», vanki, on nimeltään Tiirikainen. Pilkkajaajina ovat eräs Muona ja työmiehen tytär Hilma Kakkinen. »Nuotanvedossa» olivat malleina Taskilan työmies Aukusti Kakkinen ja palvelijatar Eeva Ruuskanen. Näitä kahta mallia Rissanen muutteli mielensä mukaan eri asentoihin, jotta sai tarpeellisen määrän henkilöitä sommitelmaansa.

Savonkylässä tehdyistä maalauksista on kuitenkin kyläläisten mielestä liikuttavin ja rakkain »Sokea», joka on Ateneumin kokoelmissa.

»Sokea» on maalattu Mattilan myllymäellä. Sokean mummon alkuperäinen nimi oli Heta Kauppinen, mutta kaikki kyläläiset tunsivat hänet »Iivolan mummona». Iivolan mummo, Iivo Savolainen emännän äiti, oli kotoisin naapurikylästä Käärme- lahdesta. Rissanen tutustui mummoon tämän ollessa jo 94-vuotias. Mummo eli sokeana n. 50 vuotta ja kuoli 103 vuoden ikäisenä Mattilan saunassa. Iivolan mummon muistavat kaikki kertojani, varsinkin Mattilan tytär Maria Karppinen, joka aivan äsken täytti 82 vuotta. Mummo oli hämmästyttävän ketteräliikkeinen sokeudesta huolimatta. Hän kävellä köpitteli juuri sillä tavoin, kuin Rissanen on kuvannut, joka päivä kivikkoista piennarta pitkin kaivolle ja rantaankin. Mummo oli ystävällinen ja hyväntuulinen, osasi sepittää vanhan kansan tarinoita ja runojakin. Rissanen kävi usein Mattilassa ja toi mummolle milloin mitäkin hyvää. Hän jätti mummolle annettavat tuomisensa Mari-tyttösen hoidettavaksi. Mummo on maalauksessa niin elävästi kuvattu, että Maria Karppinen oli taulun Ateneumissa nähdes- sään yllättyneenä huudahtanut: »Siinähan se on Iivolan mummo ilmielävänä!»

Edellä mainittujen ja Rissanen kuvaamien savonkyläläisten lisäksi on vielä muistettava Lapinmäen Ulla Savolainen, joka eli yksinään Lapinmäen savupirtissä vielä talvisodan päivinä. Hänen savupirttinsä kuului Mattilan talon maihin, ja Mattilaan hän teki vastoja, luutia ja vispilöitä, kunnes jatkosodan alkaessa sairaus pakotti hänet muuttamaan kunnalliskotiin. Ullan kertomuksen mukaan pienessä pirtissä oli aikoi- naan asunut kaksi perhettä, joilla kummallakin oli useita lapsia. Pirtin lattiaan oli liidulla vedetty rajaviiva väliseinäksi perheiden asuma-aloja erottamaan. Ullasta on muistona valokuva, jossa hänet nähdään istumassa pirttinsä portailla, mutta itse savupirtti on purettu. Vain Ullan sänky ja lieden hahlain ovat tallella Rauta- lammin museon savupirtissä.

Savonkylän asukkaat olivat, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta, verrat- tain varakasta väkeä. Heidän toimeentulonsa oli täydelleen maanviljelyksen ja luon- non antimien varassa. Maaperä on hedelmällistä ja kasvattaa hyvin viljaa, heinää ja komeata metsää. Nykyaikaisten tutkimusten mukaan kylän suotkin ovat riittävän kalkkipitoisia. Vaikka pellot eivät olekaan aivan kivettömiä, ovat ne kuitenkin muhevia savimultamaita, joita kuivuus ja halla eivät pahasti vaivaa. Kukaan ei muista suuria nälkäaikoja, vaikka on sattunut heikkojakin satovuosia.

Jokapäiväinen elämä kului hiljalleen tavallisissa maatalviljelevien ihmisten arki- askareissa. Tärkeimmät miesten työt olivat leipäviljan kasvattaminen, kalastus, riis- tanpyynti ja tarvepuiden hakkuu. Naiset askartelivat taloustöissä ja hoitivat karjan.

Peltokasveista olivat tietenkin tärkeimmät ruis ja ohra. Lanttua, naurista, perunaa,

pellavaa ja liinaa eli hamppua viljeltiin joka talossa. Risukarhi, sorkka-aura ja siippi olivat ainoat maanviljelykoneet. Ensimmäinen uudenaikainen maanviljelykalu oli haravakone, jollainen ostettiin Taskilaan. Jokaisessa talossa oli käsikivet, ja tuulimyllyjä nähtiin kyläaukeamalla kaikkiaan viisi. Tuulimyllyssä jauhettiin eläinten rehujauhot. Leipävilja jauhattiin Kuopiossa. Höntän emäntä Maria Loviisa Savolainen kertoi, että — noin 80 vuotta sitten — jyvät jaettiin tasan kolmen veljeksien kesken, vaikka kaikki kuuluivatkin samaan ruokatalouteen. Maria Karppinen taas muistaa, kuinka hän oli isänsä kanssa riihellä ja piteli säkin suuta auki, kun »isä mätti jyviä säkkiin». Marilla oli pieni säkki, johon isä antoi jyviä vaihdettavaksi Pitkäljärven rannalla asuvan leipojan luona »pullafleetaan». Vehnää ei kylässä viljely ollenkaan. Viljaa ei yleensä riittänyt myytäväksi, mutta sillä maksettiin työpalkkoja. Renki sai kapan rukiita päivässä.

Heinämaat olivat luonnonniittyjä. Heinä niitettiin viitakkeella ja koottiin yöksi ruolle, joka aamulla hajotettiin, jos oli kaunis sää. Eräät laittoivat haasioillekin. Heinäniitylle, vaikka se oli omassa kylässä, mentiin aina eväs mukana.

Pellavaa ja liinaa, joiden ruokkoamisessa oli paljon työtä, kasvatettiin runsaasti. Niistä kudottiin talonväelle kaikki alusvaatteet, naisväelle ja isännälle täyspellavaiset, palkollisille liinaiset. Pumpulilankoja ostettiin kaupungista ja kudottiin kotona hamme- ja röijykankaiksi, huiveiksi ja esiliinoiksi. Rissasen maalauksissa on kankaat kuvattu »ihan oikeelleen niin kuin ne olivat». Kertojani muistavat vielä kunkin naisen puvun ja Haran Maijan ja Antikkalan Annin kaulaliinat. »Sellaisia ristikkoruutuisia kankaita täällä kudottiin.» Villat saatiin omista lampaista ja kehrättiin kotona tai kehrutettiin Haran Maijalla, Iivolan mummolla tai Lapinmäen Ullalla, joille annettiin palkaksi ruokatarpeita. Pitovaatteet, lakanat, pyyhkeet, peitot, vällyt ja turkit pidettiin aitoissa, joiden orret ja naulat olivat täpötäynnä vaatetavaraa kesät talvet.

Karjaa oli kylässä kohtalaisesti. Taskilassa, Höntällä ja Mattilassa oli kussakin 20—22 lehmää; lisäksi oli vasikoita eli joutokarjaa sekä lampaista ja sikoja. Lehmät kävivät kesällä »väljänmehtässä» laitumella. Ihan viime vuosiin saakka on iltaisin kuulunut heleätä karjankutsuntaääntä. Petoja ei muisteta olleen kylän mailla. Kuitenkin eräs vanha isäntä sanoi Höntän nimen tulleen siitä, että »kartanolla oli nähty susi» eli hönttä. Kettuja sitä vastoin oli paljon. Mattilan Pekka Savolainen oli kova ketunpyytäjä ja myi ketunnahkoja kaupunkiin.

Käsityöläisistä muistetaan suutari ja seppä, jotka säännöllisesti kävivät taloissa. Suutari tuli keväisin ja syksyisin ja teki kaikille jalkineet, miehille lapikkaita ja naisille kurpposia, jollaiset Iivolan mummollakin on »Sokea»-taulussa. Höntällä, jossa oli kolme työmiestä ja kaksi naisapulaista, »pihapalvelija» eli »sisäkkö» ja karjakko, tehtiin palkollisille kaikki työvaatteet.

Ruokatalouteen tarvittavat ainekset saatiin miltei kokonaan omasta talosta. Hyvin vähän, vain kahvia, sokeria ja suolaa, ostettiin kaupungista. Pitoihin tuotettiin vehnä jauhoja ja mausteita.

Aterioita oli tavallisesti kolme. Suosittuja ruokalajeja olivat »tappaissoppa, kuiva-kalasoppa, piimävelli, vasikkapaisti, patakukko, pannurieska, kalakukko, paistikkaat, ruis- ja otrapuuro tai -velli».

Naisten arkoitumista olivat tietenkin pyykinpesu ja siivoukset useasti uudistuvat. Pyykki pestiin karjakeittiössä ja huuhdeltiin rannassa, talvisin avannossa. Jäisen veden jälkeen huuhdeltiin vielä karjakeittiössä lämpimällä vedellä. Sotkemisessa oli apuna pesukarttu, jollainen oli kullakin pesijällä oma nimikkonsa. Silittäminen kävi kaulauslaudalla ja tukilla hankaamalla. Höntän eteisessä on vielä yli sata vuotta vanha kivimankeli, jolla lakanat, tyynyliinat ja pyyhkeet »mankelattiin». Taskilan valkeat ja pitkät salin matot tuotiin joka vuosi Höntälle mankeloitaviksi. Suur-

siivouksessa ripsuttiin huoneiden laipiot katajaluudalla. Seinät pestiin »hoskalalla», joka oli neulattomista kuusenvaivoista tehty. Lapinmäen Ulla niitä teki emännille. Lattiat hangattiin valkoisiksi hiekalla ja »tynkluuvalla» (= varpaluuta).

Työn lomassa pistäydyttiin vieraisilla naapurissa. Kun kaikki olivat keskenään sukulaisia, oli vieraissakäynti vilkasta. »Ei silloin ollut ompeluseuroja eikä yhdistyksiä, joissa olisi tavattu.» Oliin muuten keskenään »pitoyhtiössä», kuten Itkolan vanha emäntä sanoi professori Lauri Hakuliselle. Nuoremmat ihmiset sanovat olta- van »pitoyhteydessä», kun käydään sukulaisissa ja tuttavissa.

Vieraat otettiin vastaan, ja otetaan vieläkin, jo portailla ystävällisesti kehottaen: »Käykeehän huoneeseen.» Emäntä, joka oli ollut »pihassa» (= sisällä eli kotona) talousaskareissa, kiiruhti heti kahvia keittämään. Kävijöille annettiin pullakahvit, jos vehnästä sattui olemaan, mutta kahvia tarjottiin »ilimannii pulloa». Kauempaa tulleet »kiellettiin yöksi», ja heille annettiin ruokaa. Ihmiset olivat iloisia ja leikkisiä, miehetkin hyvin »huvillisia». Laulettiin, tanssittiin ja leikittiin monenlaisia leikkejä. Perhejuhlat, häät ja hautajaiset olivat suuria tapauksia, ja niihin tulivat kaikki, jotka vain kynnelle kykenivät. Mattilan Pekan vaimo sanoi, ettei häntä estä häihin mene- mästä muu kuin lavantauti tai kuolema.

Kertojani muistavat erityisesti kahdet suuret häät, joista toiset olivat Mattilan Annan ja Antikkalan Vikin ja toiset Annan sisaren Johanneksen ja Vikin veljen Pekan häät.

Johanneksen morsiuspuku oli ruskeata villakangasta. Röijy oli »vyöttävä» (= ruu- miinmukainen), V-kirjaimen muotoinen kaula-aukko valkoisesta silkistä. Hame ulottui maahan asti. Se oli monesta palasta tehty, lanteilta aivan sileä, mutta se levisi alaspäin hyvin laajaksi. Oli ehkä ns. kellohame. Koko puku oli sisustettu vuorikankaalla, »sertunkillä». Annan morsiuspuku oli valkoista kuvikasta villakan- gasta. Vyöttävässä röijyssä oli poikkipäin rypyttetty etukappale, »hihat käsivartta myöten ja ylhäällä kaksi puhvia». Morsiuspuvut oli kaiketi ompelijalla teetetty, luultavasti Kuopiossa.

Hilda Taskinen muistaa häiden vietosta, että ensimmäisenä iltana tarjottiin Mat- tilassa ruokaa ja sitten tanssittiin. Oman kylän sukulaiset menivät yöksi kotiin, mutta vieraspaikkakuntalaiset jäivät Mattilaan. Aamulla kokoonnuttiin jälleen ja aamiaista odoteltaessa tanssittiin. Puolen päivän aikaan tuli pappi ja vihki pariskunnan. Tar- jottiin viiniä ja onniteltiin morsiusparia, minkä jälkeen juotiin kahvia ja tanssittiin. Illaksi marssittiin Antikkalaan. Kuuluisa soittaja Raaskan Viki eli Ierikka Tuovinen, josta Kauppi-Heikki on kirjoittanut novellin, soitti häämarssin. Tästä hääkulkueesta, johon kaikki ottivat osaa, Rissanen sommitteli maalausta, mutta se jäi tekemättä. Antikkalaan tultua jälleen tanssittiin. Tansseista muistivat häissä olleet jenkan eli jätkän, polkan, valssin ja franseesin. Johanna ja Pekka Antikainen olivat hyvät franseesin johtajat. Monnin Mari Savolainen ja Mattilan Mari (Maria Karppinen) taas olivat nuorten miesten mielestä parhaat tanssijat. Antikkalassa syötiin illallinen ja vielä kolmantena päivänä yhteinen aamiainen, vasta sen jälkeen erottiin. »Kyllä meillä oli hauskaa häissä», vakuuttivat nyt jo yli 80-vuotiaat kertojat.

Hautajaisetkin olivat kaksi- tai kolmipäiväiset. Illalla oli ateria, virrenveisuuta ja hartauspäivä. Aamulla hyvin varhain oli lähdettävä ruumista kuljettamaan Kuopion maalaiskunnan hautausmaalle, jonne oli matkaa yli 20 km. Talvella ajettiin hevosilla, kesällä kuljetettiin arkku veneellä Kehvolle ja siitä laivalla Kuopioon. Illalla tultiin takaisin »hautuupaikkaan» eli surutaloon. Useat tämän ajan Savon- kylän emännistä ja isännistä on jo kuljetettu vesien tai jäiden yli viimeiseen leposi- jaansa. Kenet kaatoi äkillinen halvaus, kuten Mattilan Pekan emännän, kuka me- nehtyi tautiin, kenen puri ori kuoliaaksi, niin kuin Antikkalan Janne-isännän.

Poissa ovat Mattilan Villiina ja Arruura, poissa Ierikka Muona, Antikkalan Antti, Anni ja Johanna sekä Höntän että Mattilan Pekka ja monet muut Savolaiset. Mutta Juho Rissasen maalauksissa savonkyläläiset ovat ilmieläviä ja maailmankuulussa maineessa, niin että omaiset itkevät ilosta nähdessään heidän kuvansa, unohtavat vanhuuden ja palaavat muisteloissaan nuoruuden kulta-aikaan.

Savonkylä

VON AINO LINNOVE

Die Verf. schildert die Verhältnisse im Dorf Savonkylä in der Gemeinde Siilinjärvi um die Jahrhundertwende. Zugleich gibt sie Mitteilungen über die Personen, die dem

Maler Juho Rissanen, als er in den 90er Jahren des 19. Jahrhunderts in diesem Dorf wohnte, als Modell gedient haben.